

Dr. RAMUNĖLĖ JANKEVIČIENĖ

Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos *Taisliaus* botaniniai komentarai ir paaiškinimai

Tradicinis pasakojimas apie botanikos istoriją Lietuvoje prasideda paminėjus Jeaną Emmanuėlį Gilibert'ą (*Flora Lituanica inchoata*, 1781–1782), nors Lietuvos flora teatsispindi veikalo antraštėje, o knygoje nagrinėjami augalai iš Gardino apylinkių (iš dabartinės teritorijos tėra 2 rūšys). Daug svarbesni yra Stanislovo Bonifaco Jundzilo (Stanisław Bonifacy Jundziłł) (1791, 1811) ir Juozapo Jundzilo (Józef Jundziłł) (1830) veikalai. Tačiau ir jie rašyti ne lietuviškai.

XIX a. pirmasis botanikas Vakarų Lietuvoje buvo Jurgis Pabrėža, aprašęs Žemaitijos augalus gimtąja kalba. Didžiulis rankraštis (parengtas 1843 m.) stebuklingai išliko per visus negandų metus. Labiausiai buvo įvertintas kaip lietuviškos botaninės terminijos pirmasis šaltinis ir taip pat kaip lietuviškų augalų vardų lobynas. Šia medžiaga aktyviai naudojosi Botanikos žodyno komisijos nariai, ypač daug dėmesio skyrė Jonas Dagys.

Bet tai ne viskas. J. Pabrėžos veikalas buvo parengtas kaip pirmoji Vakarų Lietuvos flora, parašyta vietine kalba – su išskirtais būdingais įvairaus rango taksonų požymiais, išsamiais genčių ir rūšių aprašymais ir nurodytu jų paplitimu, remiantis autoriaus surinktais duomenimis. J. Pabrėža netgi ryžosi aprašyti naujas botanikos mokslui rūšis. Gaila, kad šių rūšių išskyrimas nebuvo pakankamai pagrįstas ir tinkamai publikuotas ir aprašymų tekstas ne lotyniškas. Bet kai kurie J. Pabrėžos pasirašyti lotyniškieji naujų rūšių vardai vis dėlto yra įtraukti į pasaulinį augalų rūšių katalogą *Index Kewensis* kaip sinonimai – su autoriaus pavarde.

Daugelis vėliau dirbusių Lietuvos botanikų vertino „Taislių“, bet apgailestavo dėl to, kad jis sudarytas laikantis Linėjaus sistemos. Pavyzdžiui, Povilas Matulionis (1906, [96]) rašė: „nemirtino kun. A. Pabriežos taislas nusigyvenęs ir mūsų laikui ne betinka“. Bet būta ir kitų nuomonių. Antanas Minkevičius (1972, 45): „Dabar mes žiūrime į „Taislių“ kaip į didelės reikšmės mūsų mokslo, kalbos ir kultūros paminklą, kuriame pirmą kartą Lietuvos istorijoje lietuvių kalba /žemaičių tarme/ pavartota gamtos mokslo reikalams. Savo verte jis prilygsta tokiems veikalams, kaip M. Mažvydo „Katekizmas“, K. Donelaičio „Metai“ arba S. Daukanto „Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių“. Ar neatėjo laikas ir ši paminklą iškelti viešumon, jį išspausdinti? Tai turėtų ne tik pažintinės, istorinės reikšmės, bet suvaidintų ir tam tikrą auklėjamąjį vaidmenį“.

Tačiau juk ir pats J. Pabrėža žinojo, kad Linėjaus sistema yra dirbtinė („buklinga“). Jis rašė: „dar tóumi negal pasygyrty, kaypo tayslós koks jau sówysó tobóls but esós atrasts? O rasi yr niekados toky nebus. – Netóřet tada Tayslaus toobóla; rey k imtyis Tayslaus bókliinga“ (XIII, 8–10 eil.). Galbūt ir J. Pabrėža galėjo pasinaudoti naujesnėmis sistemomis, kurias kūrė botanikai kitose šalyse. Dirbtinių sistemų autoriai grupavo augalus ne pagal panašumą ar giminingumą, o pagal tik vieną atsitiktinai parinktą požymį, kartais gal ir labai charakteringą. Pavyzdžiui, Linėjaus klasių sistema remiasi kuokelių skaičiumi. XIX a. pradžioje buvo imta kurti natūralios sistemos, iš kurių minėtinos Antoine'o Laurent'o de Jussieu ir Augustino de Candolle'io sistemos. Augalų grupavimui jose panaudojama daug požymių, išskiria-

mos tikrai natūralios šeimos (kurių visai nebuvo Linėjaus ir jo sekėjų darbuose). Kai kurias de Jussieu idėjas bandė taikyti Christianas Konradas Sprengelis, redagavęs Linėjaus sistemos 16 laidą (šiuo veikalu naudojosi ir J. Pabrėža).

Peršasi mintis, kad Linėjaus sistema J. Pabrėžai buvo geriau pažinta, gal net nuo studijų Vilniaus universitete laikų (Linėjaus sistema naudojosi S. B. Jundzilas ir J. Jundzilas), o vėlesnės literatūros naujienos nebuvo lengvai pasiekiamos. Tas matyti ir iš padėkos žodžių Johannesui Friedrichui Wolfgangui, Jonui Krizostomui Gintilai, Simonui Daukantui ir Paulauskui už parūpintas knygas, kuriomis naudojosi, rašydamas savo veikalą.

Turint pilną kurios nors teritorijos rūšių ir genčių inventorizaciją, galima pritaikyti bet kurią sistemą tų taksonų išdėstymui. Pavyzdžiui, P. Matulionis (1906) rėmėsi Eugeniuso Warmingo sistema, Povilo Snarskio *Vadovas* ir *Lietuvos TSR flora* parengti pagal Adolfo Englerio sistemą ir pan. Mums labiau rūpi sudedamosios tos sistemos dalys – gentys ir rūšys, jų aprašymai ir vardai. Vėlgi nesigilinsime, kokios apimties šiuos taksonus pateikia J. Pabrėža. Per tuos pusantro šimtmečio daugelio genčių ir rūšių apimtis keitėsi, nors kai kurie taksonai ir išliko stabilūs. Vienas svarbiausių momentų, jau aukščiau minėtas, – tų taksonų buvimas aptariamoje teritorijoje.

Faktinę medžiagą savo didžiajam veikalui J. Pabrėža rinko keliasdešimt metų, nes tikriausiai pradėjo dar būdamas moksleivis. (Viktoras Gidžiūnas [1994, 16–17] mini Mykolo Biržiškos surastą J. Pabrėžos laišką tėvams, kuriame jis, susiruošęs pas 1794 m. sukilėlius, prašo sesers Onos globoti jo augalų ir gėlių kolekciją). Pabuvęs Vilniaus universitete gavo teorinių žinių, o toliau kaupė informaciją jau kunigaudamas ir keliaudamas per parapijas. Jo pastabumas ir darbštumas, nuolatiniai kontaktai su specialistais leidžia pasitikėti jo apibūdinimų tikslumu. Apie ryšius su J. Pabrėža rašė J. Jundzilas (1830, 424): „kun. Pabrėža... man būnant Kretingoj parodė daug augalų, ir vėliau mielai pranešdavo apie naujus radinius“. J. Pabrėža pats mini susirašinėjimą su J. Wolfgangu ir jo dukra Aleksandra, yra žinoma apie susirašinėjimą su Stanislovu Batys Gorskiu (Stanisław Batys Gorski) (Dagys, 1972, 13–14).

Nepasitenkindamas savo gyvenamų apylinkių (Kretinga, Kartena) lankymu, J. Pabrėža ryžosi apžiūrėti tolesnes vietas ir leidosi į didelę kelionę, kurios maršrutą aprašė „Taisliaus“ įvade: „Ysz Pałagoos leydaus i Darbienus: ysz tyn i Łaukžemi, ysz kór dasyikiau Szwęętóujy Kórsza Góbernyjoy. – Ysz ćze i Lęękymus, kór pragóma gawau nóukelauty i Rutschawa, Paurópi yr Papa Kórsza pósiey. Tolaus wikau i Skóuda, Moosiedi, Szates, Alexandryjy, Saałatus, Szateykus, Płaatelus, Tyrkszlus, Żagaary, kór wieleysgi parweyziejau Kórsza paaróbezi. – Ysz Żagarys dasyikiau Żarienus Parakwyjoy Szakinaawa, yr Łauksodi Pawietoy Upitas. – Nóusydawiau i Parakwyjes: Płungys, Kaartynas, Gaargžduu, Ędriejawa, Wewyryżienu, Szwieksznas, Naumiesty: yszćze dasyikiau yr Prusu pósiey Drągauskyyny, Tyylży, Schylgalli, kór nekóres augimes łabausey Paanemóneys radau iwayskes. – Łaykó tuu móna kelooniu dabojau kóudydiausey nóutapty i pakrasztius yr paskardius Eezeruu, Ópaalu, Óópiu łabausey tuu, kórios ira dydys, kapp tay Mynyje, Juura plustąti par Żwiingius yr Paagramąti: Akmeenys tekąties Parakwyjy Kaaltynienu yr ipołaczios i Juura.“ (IV, 21–35 eil.)

J. Pabrėža naudojosi ne tik išvykų metu surinktais herbariumais. Jo globai buvo atiduotas Kretingos vienuolyno daržas. Jame buvo auginami, kaip paprastai tokiuose vienuolynų sklypuose, vaistažolės, dekoratyviniai ir kt. naudingi augalai. J. Pabrėža turėjo galimybę čia užsiauginti augalus iš sėklų, kurias jam siuntė Vilniaus botanikai, kartais jų gaudavo iš kitų botanikos sodų ir atskirų mėgėjų.

Nutaręs neapsiriboti vietine savaimine flora, J. Pabrėža į savo veikalą įtraukė daug kultūrinių augalų, auginamų ūkininkų ir dvarų daržuose ar net šiltnamiuose. Prie jų pridėjus vienuolyno daržo augalus, susidarė nemažas sąrašas. Vien genčių beveik 250, o rūšių – per 400.

Kaip minėta, J. Pabrėža buvo aprašęs ir naujų taksonų. Suradęs augalus, kurių požymiai skyrėsi nuo literatūroje pateiktų, manė aptikęs visai naujas rūšis ar atmainas. J. Dagys (1972) nurodo herbariumuose išskirtas 5 rūšis ir 3 varietetus (atmainas). „Taisliuje“ pateiktos J. Pabrėžos aprašytos beveik 20 rūšių ir per 90 atmainų. Neretai autorius apsidraudžia, abejodamas, ar tai nauja rūšis, o gal tik atmaina. Gaila, bet jis iš tiesų neįvertino augimo sąlygų įtakos ir atskirų individų požymių svyravimo amplitudės. Atmainos žymimos skirtingai, vienos – graikiškos ar lotyniškos abėcėlės raide, kitos – lotynišku pavadinimu ir jo vertimu. Kartais pavadinimas ilgas, iš kelių žodžių (dabar galiojančio Tarptautinės botanikos nomenklatūros kodekso nepripažįstamas). Nevienoda ir išskiriamų atmainų apimtis (požymių visuma). Vienos atmainos skiriamos pagal vieną požymį (matmenis arba žiedų spalvą), kitos – pagal požymių kompleksą (jų aprašymas kartais prilygsta rūšies aprašymui).

J. Dagys, norėdamas parodyti Pabrėžos veikalo išsamumą, lygina jį su J. Jundzilo (1830) ir P. Snarskio (1954) darbais. Tačiau panašūs statistiniai lyginimai ne visada pakankamai tikslingi. Pirma, netolygios teritorijos ir nepilni duomenys, o antra, ir tai svarbiausia, kiekvienas autorius savaip traktuoja rūšių ir genčių apimtį. Skirtinguose sąrašuose ta pati gentis ar rūšis gali būti pateikta skirtingos apimties (susmulkinta ar su kuo nors sujungta), taigi galutiniai skaičiai gali svyruoti dėl subjektyvių priežasčių.

Paskyręs veikalą žemaičių ūkininkams ir norėdamas, kad specialaus pasiruošimo neturintys skaitytojai galėtų juo naudotis, J. Pabrėža „Taisliaus“ įvade (Prajows) kruopščiai aiškina, kas yra augalų taislius (sistema), kaip jis sudarytas ir kaip juo naudotis. Jo pateikiama Linėjaus sistema nesanti tobula, vis dėlto padeda pažinti ir atskirti augalų rūšis. Būdamas patyręs pedagogas, aiškina, kaip galima augalus apibūdinti. Pradėti reikia nuo didžiausios grupės – gaujos požymio, po to – nustatyti reikalingą rėdą, o jau tada veislę ir skirtį. Jei nesutampa požymiai – vadinasi, tas augalas neįtrauktas į sąrašus. Nepamirštas nurodymas, kad būdinimui reikia surinkti augalus su nepakitusiaisiais, gerai išaugusiaisiais žiedais. Pataria turėti reikalingas būdinimui priemones – smulkrodyklę (*Microscopium*) ir repleles žiedo dalims išnagrinėti.

Skaitant „Taislių“ galima pastebėti, kad autorius kai kuriuos terminus įvairiose veikalo vietose keičia, bandydamas juos tobulinti. Apie tai ir pats užsimena įvade.

„Taisliaus“ įvade J. Pabrėža išsamiai pagrindė savo darbo tikslus, padėkojo rėmėjams, aprašė literatūros šaltinius ir faktinės medžiagos rinkimą. Čia išdėstytos ir redakcinio pobūdžio pastabos jau parašytam veikalo tekstui, nagrinėjamos galimybės sisteminio darbo apimtyje parodyti ir taikomąją augalų reikšmę. Aptariama „Taisliuje“ panaudota augalų sistema, pateikiami augalų morfologijos terminai, pavartoti „Taisliuje“ aprašant atskirus augalų taksonus.

Antrasis įvado perskyrimas „Apie reiškis augminyčinius prie dalių pačių augymų priderančius“ yra parašytas remiantis S. B. Jundzilo vadovėliu „Botanikos pradmenys“ (*Początki botaniki*, 2 laida, 1818, arba 3 laida, 1829). Galima būtų kalbėti apie autorizuotą vertimą iš lenkų kalbos, bet vis dėlto čia daug savarankiškos kūrybos, liudijančios J. Pabrėžos sumanumą ir išradingumą. Šiandien daugelis tų terminų jau pasenę ir nebevertotini, ypač tai pasakytina apie būdvardžius (epitetus). Betgi yra ir įsitvirtinusių ir šiandien tebevartojamų žodžių, kaip antai: ankštara (*siliqua*), ankštarelė (*silicula*), aukšlys (*utriculus*), pažiedės (*bracteae*), purka (*stigma*). Skyrium reikėtų vertinti augalų vardus. Apie jų kūrimą yra išlikęs paties J. Pabrėžos rankraštis, kurį spaudoje paskelbė Jurgis Elisonas (*Kosmos*, K., 1922–1923, sąs. 1: 46–51, sąs. 2: 183–186, sąs. 3: 283–292): *Uwagi tyczącesię ułożenia doskonaley Flory Żmudzkiey*, t. y. „Pastabos dėl tobulo Žemaičių floros sudarymo“. Šį J. Pabrėžos straipsnį pakankamai detalai yra išnagrinėjęs J. Dagys (1972, 19–24). Ypatingai svarbi šeštoji pastaba. Joje autorius nagrinėja etimologinę vardų prigimtį. Suskirsto juos į dvi klases – paprastuosius ir sudėtinius (*voces simplices*, *voces compositae*). Pirmosios klasės vardai gali būti padaryti iš įvairių kalbos dalių (*derivantur ab omnibus partibus orationis*):

1. daiktavardžių – supaprastinti sudėtiniai – Taukes (taukės)¹, Purwes (purvės), Szakes (šakės); vardai pagal gyvūnų, paukščių, žmonių pavadinimus – Gosztauta (goštautai), Gaydele (gaideliai), Vozele (oželiai); pagal panašumą į daiktus – Wylne (vilniai), Raktelė (rakteliai); pagal vardus kitomis kalbomis – Rūta (rūtai), Eliosze (elijošiai); yra sunkiai nustatomos etimologijos vardų – Dobyła (dobilai), Notrieles (notrėlės), Uśnis (usnys);

2. būdvardžių – dviskiemeniai – Aklė (akliai), Gayle (gailiai) arba triskiemeniai – Żwagynė (žvaginiai), Rūksztijnes (rūgštynės);

3. skaitvardžių – Wijnute (vienučiai), Abejutė (abejučiai);

4. veiksmažodžių – Kibe (kibiai), Rūgtė (rūgčiai), Traukszle (traukšliai).

Antrosios klasės vardus pagal kilmę Pabrėža taip pat skirsto į kelias grupes, nors kai kuriais atvejais gal ir pernelyg smulkmeniškai:

1. 1. vardai iš dviejų daiktavardžių, kurių nė vienas nėra augalo vardas – Szałnpusnes (šalnpusnės), Wyłkadalge (vilkadalgiai), Bytkriesles (bitkrėslės);

1. 2. vardai iš dviejų daiktavardžių, iš kurių vienas yra augalo vardas: a) augalo vardas yra pirmasis dėmuo – Karklawijtes (?), Pupłayszkė (puplaiškiai); b) augalo vardas yra antrasis dėmuo – Kiaułaropė (kiaularopiai), Kiaułpupe (kiaulpupiai), Kumełmietes (kumelmėtės);

1. 3. vardai iš dviejų daiktavardžių, kur antrasis dėmuo visada yra „uoga“ – Katuges (katuogės), Żemuges (žemuogės);

1. 4. vardai iš dviejų daiktavardžių, kuriuose pirmasis dėmuo yra „šun-“, norint parodyti, kad augalas menkesnės vertės negu į jį panašusis – Szunramunes (šunramunės), Szundyrse (šundirsės);

1. 5. vardai iš dviejų nesujungtų daiktavardžių – Saules aszaras (saulės ašaros), Pijwas rūta (pievos rūtai) – bet „Taisliuje“ šie vardai parašyti vienu žodžiu;

1. 6. vardai iš dviejų daiktavardžių, kurių antrasis dėmuo yra „žolie“ arba „žoly“ – Traukažoles (traukažolės), Giwatžoles (gyvatžolės), Krauježoles (kraujažolės).

2. vardai, sudaryti iš daiktavardžio ir būdvardžio: a) vardas prasideda būdvardžiu – Bałgalwe (baltgalviai), Gełtongalwe (geltongalviai); b) vardas prasideda daiktavardžiu – Gegużraybė (gegužraibiai).

3. vardą sudaro daiktavardis ir prielinksnis – Pałazdes (palazdės), Bedruskes (bedruskės).

4. vardą sudaro daiktavardis su kuria nors kita kalbos dalimi – žonsleses (žaslesės), Nakwyszaz (nakvišos), Potwynkė (potvinkiai).

Įdomu pažymėti, kad J. Pabrėža, taikydamas žinomus ir kurdamas naujus augalų vardus, samprotavo panašiai kaip ir Linėjus, kuriam teko pavadinti tikrai labai daug augalų genčių lotyniškai. Linėjus savo patirtį aprašė veikalė „Botanikos filosofija“. Pasaulyje yra labai daug augalų genčių, todėl tenka ieškoti joms tinkamų vardų įvairiuose šaltiniuose. Linėjus nurodo, kad tinkami antikos graikų ir romėnų autorių raštuose paminėti augalų vardai (nebūtinai atitinkantys aprašytuosius); tinka vardai, nusakantys aprašomosios genties rūšių požymius ar savybes; tinka pavadinimai pagal dievybių, valdovų, žinomų botanikų ir keliautojų, mecenatų vardus; galima panaudoti egzotiškų augalų kilmės šalies vietinius pavadinimus.

J. Pabrėža stengėsi išlaikyti iš žmonių nugirstus vardus, suprasdamas, kad šie pavadinimai eiliniam vartotojui artimesni. Jis taipgi stengėsi vardais palengvinti pažintį su rečiau matomais augalais.

Daugelio augalų vardus Pabrėža išvertė iš pavadinimų lotynų, lenkų ar vokiečių kalbomis: auksačiuprė² (*Chrysocoma*), auksažiedė (*Chrysanthemum*), balnadantė (*Leucodon*), blakvija (*Cimicifuga*), bokštytė (*Turritis*), carūnė (*Imperatoria*), česnakūnė (*Alliaria*), dyvinutė (*Mirabilis*), driežlielė (*Ophioglossum*), dumbėlė (*Limosella*), galybkojis (*Polypodium*), jaut-

¹ Cituojama pagal J. Elisono publikaciją (p. 283–289), skliausteliuose – į bendrinę kalbą transponuotas vardas.

² Šioje pastraipoje ir toliau – „Taisliaus“ augalų vardai transponuoti į bendrinę kalbą arba tokie, kokie pateikiami *Lietuviškame botanikos žodyne*.

lielė (*Buglossum*), kartylis (*Picris*), kūliarda (*Saxifraga*), liaudiga (*Leonurus*), mūkžieda (*Pasiflora*), peluodegė (*Myosurus*), pilkutė (*Cineraria*), plikžiopla (*Gymnostomum*), subtelnvaisė (*Leptocarpea*), skylėlnėšė (*Porophora*), šunlielė (*Cynoglossum*), tuklė (*Pinguicula*), vanagė (*Hieracium*), varnakoję (*Coronopus*), varlynė (*Buffonia*), vidvaisa (*Endocarpon*), žemlielys (*Geoglossum*), žiurkausė (*Myosotis*), žvaizdininkė (*Stellaria*).

Kai kuriuos darželiuose auginamų augalų vardus pateikia savitai: jeorgija (jurginas), misturcija (nasturtė), nagatka (medetka), pilyponas (tulpė).

Skyręs daug dėmesio vaistiniams augalams, J. Pabrėža pavadino juos, atsižvelgdamas į tinkamumą gydymui: akšvita (*Euphrasia*), inkstaglobė (*Parietaria*), siutgalba (*Alyssum*), liaudiga širdgloba (*Leonurus cardiaca*), liauktrama (*Scrophularia*), vėžtrama visurtinioji (*Onopordon acanthium*). Labai nuodingiems augalams sukurti vardai, išpėjantys apie mirtiną pavojų: galdara smertviešnė (*Atropa belladonna*), smertkvynis tručyznuotasis (*Cicuta virosa*), trakropė galdarveidė (*Scopolia atropoides*).

Daugiau kaip 40 genčių gavo vardus iš senosios lietuvių mitologijos (Dagys, 1937, 231–235; 1972, 22–24).

Buvo atvejų, kada pristigo išradingumo ir teko palikti lotyniškąjį augalo vardą (tai pasakytina, žinoma, apie gentis): barborytė (*Barbarea*), buksas (*Buxus*), aronas (*Arum*), palemonas (*Polemonium*), banisterija (*Banisteria*), bekmanija (*Beckmannia*), begonija (*Begonia*), karlina (*Carlina*), kasija (*Cassia*), celiozija (*Celosia*), cikorija (*Cichorium*), citrūnas (*Citrus*), gvajokas (*Guajacum*), krotonas (*Croton*), lobelija (*Lobelia*), meliliotas (*Melilotus*), melisa (*Melisa*), portulaka (*Portulaca*), salvinija (*Salvinia*), šerardija (*Sherardia*), tesdalija (*Teesdalia*), valdšteinė (*Waldsteinia*).

Kai kurios gentys gavo vardus, žyminčius jų savybes: kibis (*Arctium*), valgynė (*Cynara*).

Aprašydamas naujas rūšis, J. Pabrėža kai kuriuos vardus susiejo su gimtąja Žemaitija, norėdamas pagarsinti savo kraštą. Šalia J. Dagio (1972, 24) nurodytų *Astrantia samogitica*, *Epilobium samogitanum*, *Geranium samogiticum*, aprašytų pagal herbariumus, *Taisliuje* dar įrašytos *Silene samogitica* (nakžyida žemaytyyny), *Draba korcianensis* (ąksta kaartynyszky), *Cardamine Byrutensis* (szarkasćzesnaks byrótyynis), *Crepis gorzdensis* (kreyswy gargždyyszky), *Atriplex patulum β polongense* (baląduuny prawerookoji palągyyny).

Aprašydamas atskiras gaujas (klases), kiekvienoje iš jų pirma surašo gentis (veisles), o po genčių (su aprašymais) sąrašo vėl pateikia tas gentis jau su rūšių (skirčių) aprašymais. Čia nurodomas augalo dydis, morfologiniai įvairių dalių požymiai, gyvenimo forma, žydėjimo laikas, pagrindinės augavietės. Paplitimas nurodomas bendresniais bruožais. Jei augalas Lietuvoje nerastas – nurodo duomenis pagal naudotus literatūros šaltinius. Savo radinius nurodo nevienodai, vieni rasti Žemaičiuose arba Žemaitijoje, kitų radimo vietos nurodomos tiksliau, yra atvejų, kai minima sodybos šeimininko pavardė.

I gauja (klasė) – wyinwiiry (vienvyrė, *Monandria*) skirstoma į 2 rėdas (eiles), tik šių taksonų rangas neįvardijamas ir lotyniško pavadinimo nėra (tokie duomenys pateikiami įvairiose išdėstytoje Linėjaus sistemos schemoje). Pirmoje gaujoje aprašytos 6 gentys (*Canna*, *Hippuris*, *Callitriche*, *Zostera*, *Corispermum*, *Blitum*). Iš karto išryškėja dideli neatitikimai su dabar naudojamomis sistemomis, nes čia sudėtos dviejų klasių gentys: *Canna* ir *Zostera* – vienskilčių, arba lelijainių, o likusios – dviskilčių, arba magnolijainių klasės.

Blitum gentis (6)³ dabartinių autorių įtraukiama į *Chenopodium* gentį. Pabrėžos aprašyta *B. virgatum* (į „Taislių“ įtraukta sekant J. Jundzilą) dabar vadinama *Chenopodium foliosum* Asch. (žiedinių augalų genčių ir rūšių vartotini vardai nurodomi pagal Zigmanto Gudžinsko sąvadą *Lietuvos induočiai augalai* [Vilnius, 1999]; *Flora of the Baltic countries* [1–3, Tartu, 1993, 1996, 2003]).

³ Čia ir toliau skliausteliuose nurodytas Pabrėžos rankraštyje parašytas genties numeris vietoje, kur aprašomos rūšys.

Canna gentis (1) su 1 rūšimi pateko į „Taislių“ kaip dekoratyvinis augalas, turbūt auginamas kai kuriuose dvaruose. Apie šio augalo buvimą Žemaičiuose Pabrėža nieko nerašo, tik nurodo, kad kilęs iš „saulėlydinės Indijos“. P. Snarskis „Vadove“ (1954) inventorizavo šią rūšį Lietuvoje, bet tai nebuvo tikslinga aprašant savaiminę florą, nes augalas ypatingai lepus ir lauke nežiemoja.

Callitriche (3) ir *Hippuris* (2) lietuviški vardai parašyti dvejopai: antyps – antympis ir patryms – patrymps. J. Dagys abu šiuos vardus sieja su mitologiniais personažais. Dabar *Callitriche* – praujenė, *Hippuris* – uodeguonė. *Callitriche* gentyje Pabrėža aprašo 3 rūšis (*C. intermedia*, *C. autumnalis*, *C. verna*). *C. verna* (su 2 atmainomis) ir *Hippuris vulgaris* nurodytos konkrečios radimo vietos.

Zostera genčiai (4) paliktas Pabrėžos duotasis vardas – andras. Pats Pabrėža šio augalo nebuvo radęs, tik numatęs jo buvimą tikimybę.

II gauja (klasė) – dvyviirė (dvivyrė, *Diandria*), kaip ir I, skirstoma į 2 rėdas; pirmoji rėda dar sudalijama smulkiau pagal apyžiedžio, mezginės ir sėklų požymius. Šioje gaujoje Pabrėža aprašo 15 genčių, 13 iš dviskilčių ir 2 vienskilčių klasės. Dviskilčių gentys bent iš kelių šeimų, dargi tokių natūralių, kaip bervidiniai ar notreliniai, o iš vienskilčių pažymėtina *Anthoxanthum* gentis (21) iš miglinių (arba varpinių) šeimos, nes jai priklausantys augalai turi žieduose po 2, o ne po 3 kuokelius, kas būdinga kitiems tos šeimos augalams.

Jasminum (7), *Ligustrum* (8), *Rosmarinus* (16), *Syringa* (9) genčių rūšys Lietuvoje savaimė neauga, XIX a. pradžioje buvo auginamos dvarų sodybose. Labiau paplitusi rūšis buvo *Syringa vulgaris*. Pabrėža pavadino gentį babyliaus vardu, nors čia pat primena, kad žemaitiškai šis augalas vadinamas beezdee mielynnyijy.

Kitų 2 gaujos genčių rūšys auga savaimė ir beveik visos iki dabar išliko tos pačios apimties ir nepakitusiais lotyniškais vardais. Tik iš *Lemna* genties (18) atskirta viena rūšis, kuri dabar vadinasi *Spirodela polyrrhiza*.

Botanikos žodyno komisija iš J. Pabrėžos šios grupės genčių vardų paliko ligustrą (*Ligustrum*), raitinytę (*Gratiola*), tuklę (*Pinguicula*), vilkakoję (*Lycopus*), šalaviją (*Salvia*), rozmariną (*Rosmarinus*), uosį (*Fraxinus*), gardunytį (*Anthoxanthum*). Verionės (*Veronica*) vardas pataisytas į veroniką, o blindės vardas paliktas ne visai *Salix* genčiai, tik vienai jos rūšiai *S. caprea*. Šioje gaujoje 3 gentys pavadintos senųjų dievaičių vardais (babylius, gardunytis, puščaitis [Dagys, 1972, 22–23]).

Gratiola officinalis (10) J. Pabrėža, atrodo, nebuvo radęs, nes cituoja J. Jundzilo nuorodą apie šio augalo buvimą Gardino apylinkėse. *Pinguicula vulgaris* (11) pats buvo surinkęs net keliose vietose. *Utricularia* (12) genties nurodo 3 rūšis, gana detalai aptardamas jų augavietes.

Veronica gentyje (13) aprašo 24 rūšis, nors ir ne visas buvo pats suradęs. Daugelio rūšių išskirtos atmainos, nurodytas kai kurių atmainų paplitimas.

Aprašydamas *Lycopus europaeus* (14) taip pat išskyrė 2 atmainas, nurodydamas jų radimo vietas.

Circaea genties (17) aprašo 2 rūšis, abi paties Pabrėžos surastos Žemaitijoje.

Plačiau paplitusio *Fraxinus excelsior* (19) apraše net 4 atmainas.

Salix gentyje (20) aprašytos 43 rūšys. Joms apibūdinti pateikiama gana sudėtinga lentelė, kurioje panaudoti ir vegetatyvinių, ir generatyvinių organų požymiai. Žemaitijoje pats Pabrėža suregistravo 28 savaimines rūšis, dar 3 nurodo kaip kultivuojamas (*S. acutifolia* ir *S. alba* – pakelėse ir prie sodybų, *S. babilonica* – prie dvarų). Dar 7 nurodo, kaip labai panašias, beveik atitinkančias aprašymus, bet abejodamas, nes negalėjo surinkti visų požymių (*S. silesiaca*, *S. pomeranica*, *S. malifolia*, *S. mollissima*, *S. grandifolia*, *S. prunifolia*, *S. Myrsinites*). Dar 5 rūšis mini iš kitų kraštų (Palenkės, Vokietijos). Nepraleidžia nepaminėjęs literatūroje nurodytų atmainų. Apdorodamas tokią gausią medžiagą Pabrėža sugeba nepamiršti ypatingų detalių. Pavyzdžiui, aprašydamas (19 psl.) *S. malifolia* pastebi: „Žemaitiūsy pa-

rakwyjyoy Skóóuda, pas sooda Wecziuu margiey óz P. Motieejóu Bódreckiáu, radaau Bliindy powysaam padaabny i Bliindy obełlaapy“:

Anthoxanthum (21) gentyje aprašo 1 rūšį (*A. odoratum* – gardunytis kvapingasis) ir nurodo 1 atmainą.

III gauja – triwiiry (trivyrė, *Triandria*) skirstoma į 3 rėdas (pagal liemenėlių skaičių), joje surašytos 54 gentys. Dauguma jų dabar yra vienskilčių klasėje, visos antros rėdos gentys – tai miglinių (arba varpinių) šeima.

Šioje gaujoje iš J. Pabrėžos pateiktųjų vardų įteisinti 18 genčių pavadinimai (ratainyčia, saidra, briedgaurė, sorokė, aštuotė, smilga, miežis, pirštuotė, šerytė, bekmanija, rugys, strugė, rugiaveidė, tridantė, aviža, eraičinas, dirsė, nendrė). Dar 5 pavadinimai pritaikyti kitoms gentims (varpinių šeimos smilgaitė – *Catabrosa*, žalvė – *Puccinellia*, lendrūnas – *Calamagrostis*, ir 2 samanų – uodegė – *Isothecium* ir žliugmutė – *Cinclidium*).

Kai kurie vardai, kaip rugys, miežis, aviža, dirsė, gal dar smilga, briedgaurė, šerytė buvo užrašyti klausinėjant vietinius gyventojus. Daugelį vardų teko pačiam Pabrėžai apgalvoti. Bekmanija, ciperonas, lertzija – palikti lotyniški žodžiai. Kai kurie vardai – tiesioginis vertimas (mėčalis – *Gladiolus*, pirštuotė – *Digitaria*, šuniltė – *Cynodon*). Mitologinių personažų vardai – bentis, eraičinas, gardojytis, ratainyčia. Vertas dėmesio bandymas *Sesleria* genčiai duoti birutėnės vardą (greičiausiai norint pagerbti Palangos vaidilutės Birutės atminimą).

Valeriana gentį (22) pavadinęs ilge, J. Pabrėža pačiame veikale aiškina, kad ilgės esanti pagonių švėsta išsivadavimo nuo kryžiuočių šventė, o šis augalas padedąs žmonėms išsivaduoti nuo įvairių ligų. Gentyje aprašė 4 rūšis, bet Žemaitijoje nurodo augant 1 – *V. officinalis*.

Fedia (23) (aprašytos 4 rūšys; gentis dabar vadinama *Valerianella*) ir *Crocus* (24) (aprašytos 3 rūšys) į „Taislių“ pateko kaip auginami naudingi augalai J. Pabrėža nurodo, kad Žemaitijoje daržuose auginamos rūšys – *Fedia olitoria* (*Valerianella locusta*), *Crocus vernus*, *C. sativus*.

J. Pabrėžos kruopštumas vis dėlto kartais nepadedą išvengti nesklandumų. Galbūt tenka papriekaištauti ir kitiems autoriams, nepakankamai aiškiai atskiriantiems rūšių aprašymus. Pateikdamas *Gladiolus* gentį (25), Pabrėža supainiojo *G. communis* su *G. imbricatus*. Žemaitijos pievose ir dabar auga *G. imbricatus*, o *G. communis* – sudėtinga rūšis, kuriai paprastai priskiriami kultūriniai kardeliai.

Iris gentyje (26) aprašytos 12 rūšių, bet daugiausia iš Volynės ir Podolės, kur jas nurodė J. Jundzilas (1830). Žemaičiuose savaimė auga *I. sibirica* ir *I. pseudacorus*, daržuose plačiai auginamas *I. germanica*. Dar Pabrėža rekomenduoja įsiveisti *I. florentina* (gydymosi reikalams).

Schoenus gentyje (27) J. Pabrėža aprašo 2 rūšis: *S. Mariscus*⁴ ir *S. nigricans*. Dabar tos rūšys yra skirtingose gentyse – *Schoenus nigricans* ir *Cladium mariscus*. Ratainytės vardas atiteko antrajai.

Rhynchospora alba (28) išliko nepakeistu lotynišku pavadinimu ir išlaikė „Taisliuje“ užrašytą saidros vardą.

Kur kas sudėtingesnis *Scirpus* genties (29) likimas. Daugelio autorių ši gentis buvo įvairiai perdalijama, ir tos rūšys, kurias Pabrėža šioje gentyje aprašė, dabar priklauso 6 gentims. Nei viena iš jų nėra pavadinta J. Pabrėžos pateikiamu vardu.

Nardus stricta (33) – viena iš labiausiai paplitusių Žemaitijos tyrulinėse pievose žolių. Pabrėža rūšies aprašymo pabaigoje pateikia žemaitišką vardą. Nekyla abejonių, kad briedgaurės vardas Pabrėžos užrašytas iš žmonių.

Alopecurus (35) pavadintas kočėlu dėl žiedyno išvaizdos (dabar norminis genties vardas – pašiaušėlis). Aprašytos 3 rūšys, 2 iš jų tikrai auga Žemaitijoje.

⁴ Pagal Tarptautinį botanikos nomenklatūros kodeksą visi rūšių epitetai rašomi tik mažąja raide. Seniau iš asmenvardžių kilę pažyminiai ir pažyminiai, buvę vartojami kaip genčių vardai, buvo rašomi didžiąja raide. Šiame rašinyje didžiosios raidės epitetais paliktos taip, kaip rašė J. Pabrėža „Taisliuje“:

Phleum (36) taip pat dėl žiedyno pavidalo gavo rulio vardą, bet nenurodoma, ar taip jį vadino žmonės. Apie *P. pratense* naudą Pabrėža neužsimena, nors tai viena vertingiausių pievinių žolių.

Milium gentis (37) (1 rūšis – *M. effusum*) ir dabar vadinama Pabrėžos pasiūlytu sorokės vardu.

Calamagrostis gentyje (38) aprašo 4 rūšis, pats yra suradęs 2 (*C. Epigeios* ir *C. varia*). Botanikos žodyno komisija pavadino gentį lendrūnu. Šį vardą Pabrėža buvo paskyręs kitai genčiai, o *Calamagrostis* vadino lendre. Matyt, norėta išvengti painiavos dėl panašumo į nendrę.

Stipa gentis (39) išlaikė Pabrėžos duotą ašutės vardą. Lietuvoje šios genties rūšių nėra, Pabrėža aprašė 2 rūšis iš Minsko gubernijos ir Podolės. Ašutės pavadinimas labai reikalingas ir dažnai vartojamas aprašinėjant juodžemio zonos ir stepių augaliją.

Agrostis genčiai (40) paliktas „Taisliuje“ užrašytas smilgos vardas, greičiausiai nugirstas iš žmonių. Po *A. spica venti* aprašymo nurodytas žemaitiškas smilgos vardas. Toji rūšis dabar atskirta į kitą gentį ir vadinasi *Apera spica-venti*. *Agrostis* gentyje Pabrėža aprašė 7 rūšis, tarp jų *A. vulgaris* su 3, *A. alba* su 4, *A. canina* su 5 atmainomis. *A. alpina* aprašyta be nuorodų. *A. rupestris* minima dėl to, kad Pabrėža buvo radęs labai panašų pagal aprašymą augalą.

Daug vietos skirta *Hordeum* (43), t. y. miežių rūšims. Vien *H. vulgare* aprašė 4 atmainas. Atskirai aprašė *H. hexastichon*. Ši rūšis dabar sujungta su *H. vulgare*. Taip pat dabar sujungtos 2 Pabrėžos atskirai aprašytos rūšys *H. Zeocrithon* ir *H. distichon*.

Digitaria gentis (44) ir dabar vadinama Pabrėžos duotu pirštuotės vardu, kuris labai taikliai nusako augalo išvaizdą. *D. humifusa* dabar vadinama *D. ischaemum*.

Cynodon gentį (45) J. Pabrėža pavadino šunilte (vertimas iš lotynų ar vokiečių kalbos). Dabar ši gentis vadinama knisažole. Savaiame Lietuvoje neauga, bet galėtų būti sėjama kai kuriose vejose.

Phalaris gentis (46) dabar padalyta, ir Pabrėžos aprašytosios 2 rūšys priklauso 2 gentims: *Phalaris canariensis* – kanarinis strypainis ir *Phalaroides* (kai kur *Typhoides*) *arundinacea* – nendrinis dryžutis. J. Pabrėža *Phalaris* genčiai buvo pasiūlęs mitologinį gardojyčio vardą. Įdomu pažymėti, kad aprašydamas *P. arundinacea* išskiria *P. a. picta* su baltai dryžuotais lapais, auginamą darželiuose (dėl „puikių laiškų“).

Hierochloe gentyje (47) J. Pabrėža aprašė *H. borealis*, dabar vadinamą *H. odorata*. „Taisliuje“ siūlytas dvyliks vardas pakeistas stumbražole.

Aira gentis (48) tebėra, bet labai pasikeitė jai priklausančios rūšys. *Aira aquatica* dabar yra *Catabrosa aquatica* ir būtent ji išlaikė Pabrėžos duotą vardą – smilgaitė (rūšies epitetas – šaltininė, bet ne vandeninė kaip „Taisliuje“). *A. cristata* (su 4 atmainomis) ir *A. glauca* dabar yra *Koeleria grandis* ir *K. glauca* (*K. cristata* vardą J. Pabrėža nurodo kaip sinonimą). *A. flexuosa* ir *A. caespitosa* dabar priklauso *Deschampsia* genčiai. *Aira caryophyllea*, išlikusi šioje gentyje rūšis, dabar auga tik Latvijoje. Pabrėža galėjo apsirikti ir supainioti *A. caryophyllea* su *A. praecox*, augančia Lietuvos pajūrio smėlynuose. *A. canescens* dabar išskirta į kitą gentį ir vadinasi *Corynephorus canescens*.

Melica genties (49) iš 3 J. Pabrėžos aprašytų rūšių pas mus auga tik *M. nutans*. Norėtusi padiskutuoti su Pabrėža, laikančiu ją reta. Perlos vardas pakeistas striepsne.

Molinia genties (50) vienintelę rūšį Pabrėža pavadino *M. varia*, o *M. coerulea* vardas minimas tarp sinonimų. Dabar tikrasis vardas – *M. caerulea* – melsvoji melvenė, bet ne vaiska mainingoji.

Holcus gentyje (51) Pabrėža aprašo 3 rūšis, visos jos ir auga Lietuvoje, tik *H. avenaceus* dabar yra *Arrhenatherum elatius*. J. Pabrėža šį pavadinimą nurodo kaip sinonimą.

Setaria gentis (53) ir dabar vadinama šeryte, kaip užrašė „Taisliuje“ J. Pabrėža. Aprašytos 3 rūšys: *S. verticillata*, *S. viridis* ir *S. glauca*, kuri dabar vadinama *S. pumila*.

Orthopogon (54) pavadinimas panaudotas sekant Sprengelį, dabar ši gentis vadinama *Echinochloa*. Rankraštyje rūšies epitetas parašytas „žiaudioji“, matyt, praleista raidė r, nes kitur (pvz., *Carex hirta*) Pabrėža rašo „žiaudrioji“.

Panicum genčiai (55) J. Pabrėža parinko vardą iš mitologijos (Dagys, 1972, 22). Jis tvirtina, kad *P. miliaceum* bent jau Kretingos apylinkėse pasėta nesubręsta ir grūdų neduoda. *P. capillare* nurodo augant Podolėje, dabar ši rūšis žinoma ir Lietuvos teritorijoje. *P. ciliare* perkelta į *Digitaria* gentį.

Aprašydamas *Secale cereale* (56) J. Pabrėža ypač detalai išnagrinėja įvairavimą ir aprašo ne tik atmainas, bet ir smulkesnius taksonus – keistis. Paminėta dar viena rūšis – *S. fragile*.

Brachypodium (58) ir dabar vadinama struge, kaip siūlė J. Pabrėža. Aprašytos abi Lietuvoje augančios rūšys: *B. pinnatum* ir *B. sylvaticum*, abiejose išskirta po 3 atmainas. Pateikiami ne tik rūšių aprašymai, bet ir nurodyti skirtumai.

Triticum (59) gentis „Taisliuje“ pavadinta pūrais. Aprašytos 7 rūšys, bet dabar kai kurios perkeltos į kitas gentis. Dabartinei *Triticum* genčiai priklauso *T. Spelta*, *T. vulgare*, *T. turgidum*, *T. polonicum*. Suprasdamas šios genties augalų svarbą žmonių gyvenime, J. Pabrėža stengėsi surinkti kuo daugiau duomenų apie juos. Labiausiai paplitusi visoje Žemaitijoje auginama rūšis – *T. vulgare*. Pabrėža aprašo net 14 šios rūšies atmainų (su lotyniškaisiais ir žemaitiškais pavadinimais). Mažai paplitusios *T. polonicum* ir *T. turgidum*, o *T. Spelta* Žemaitijoje neaptikta. *T. repens* jau seniai atskirta nuo *Triticum* genties, ilgą laiką išbuvo *Agropyron* gentyje (ir „Taisliuje“ nurodytas sinonimas *Agropyron repens*). Dabar tai *Elytrigia repens*. Šiai genčiai parinktas varpučio vardas, kurį Pabrėža buvo užrašęs tos rūšies epitetu (puurs waarpótis). Iš „Taisliuje“ įrašytų žemaitiško ir prūsiško vardų galima spręsti, kad tas pavadinimas žmonių vartojamas seniai ir augalas visiems žinomas. Išskirtos 6 atmainos.

T. caninum, kurį laiką pabuvęs *Agropyron* gentyje, dabar yra *Elymus caninus*. Pabrėža aprašinėja vidurūšinį įvairavimą, savo vardu išskirdamas atmainą, pažymėtą β, o *T. cristatum* (dabar *Agropyron pectinatum*) aprašo, nurodydamas, kad rūšis auga Podolėje ir Vokietijoje.

Lolium gentį (60) Pabrėža pavadino tilške pagal vieną rūšį – *L. temulentum*. Gentyje aprašė 3 rūšis: *L. perenne*, *L. arvense* (dabar *L. remotum*) ir *L. temulentum*. Šiandien labai svarbus J. Pabrėžos liudijimas, kad *L. arvense* augo dirvose, labiausiai tarp linų, nes dabar rūšis Lietuvoje beveik išnyko.

Iš *Elymus* genties (61) atskiroji *Elymus arenarius* paveldėjo J. Pabrėžos sukurtą rugia-veidės vardą.

Sesleria gentį (62) Pabrėža pavadino birutėne, greičiausiai prisimindamas Palangos vaidilutę Birutę. Aprašydamas *S. coerulea* jis nurodo: „aug Paaļagoy aatkalniesy Byróótys“. Dėl antrosios rūšies radimo tenka abejoti. Nurodo radęs *S. sphaerocephala* β., bet atmainos požymiai gali iš dalies sutapti su artimos rūšies požymiais ir sunku tiksliai apibūdinti.

Avena (64) tai dar viena gentis, labai svarbi kaimo žmonių gyvenime. „Taisliuje“ aprašytos 6 rūšys, iš jų 3 likę *Avena* gentyje – *A. sativa*, *A. orientalis*, *A. fatua*. *A. flavescens* dabar priklauso *Trisetum* genčiai, o *A. pubescens* ir *A. pratensis* – *Helictotrichon*.

Poa gentį (65) Pabrėža pavadino žalve. Šis vardas atiteko kitai miglinių šeimos genčiai – *Puccinellia*, į kurią iškelta *Poa distans*. Žemaitijoje Pabrėža rado 7 *Poa* genties rūšis, dar 6 aprašė remdamasis literatūra apie kitas šalis. Aprašydamas *P. nemoralis* atmainas davė joms vardus (tik žemaitiškus, be lotyniškų).

Briza genties (66) aprašytos dvi rūšys, šiuo metu žinoma tik viena (*B. media*). J. Pabrėžos duotas tripulės vardas liko tarp sinonimų, bet jis būtų tinkamesnis negu dabar norminiu pripažintas „kiškio ašarėlės“; sudarytas iš dviejų žodžių. Vertėtų prisiminti, kad *Carex brixoides* vadinama tripulinė viksva, t. y. panašia į tripulę. Taigi Pabrėžos duotas vardas lyg ir įteisintas, tik kitoje vietoje.

Glyceria gentį (68) Pabrėža pavadino saldūne (vertimas iš lotynų ar vokiečių kalbų). Aprašė 3 rūšis, iš jų *G. fluitans* ir *G. spectabilis* (dabar *G. maxima*) liko šioje gentyje, o *G. maritima* perkelta į *Puccinellia* gentį.

Dactylis genties (69) vardas „kaamula“ atspindi varpučių, susispietusių į kamuolėlius, pavidalą. Aprašė vieną rūšį, išskyrė atmainą, pasižyminčią mažesniu ūgiu.

Festuca gentis (70) ir dabar vadinama J. Pabrėžos pasiūlytu eraičino vardu. J. Dagys (1972, 23) nurodo, kad „eraiczin“ – ėriukus globojās dievaitis ir jo vardu pavadintos pievose ir ganyklose išplitusios žolės. Verta paminėti, kad viena iš dažniausių šios genties rūšių tai *Festuca ovina* – avinis eraičinas. „Taisliuje“ pateikiama 12 šios genties rūšių. Iki mūsų dienų išliko *F. ovina* (avinis eraičinas), *F. rubra* (raudonasis eraičinas), *F. arundinacea* (nendrinis eraičinas), *F. pratensis* (pievinis eraičinas, bet ne lankinis), *F. gigantea* (didysis eraičinas, bet ne milžininis). J. Pabrėžos iš Palangos pateiktoji *F. alpina* greičiausiai yra *F. sabulosa* – kopinis eraičinas. *F. duriuscula* dabar vadinama *F. trachyphylla* – šiurkštusis eraičinas. J. Pabrėža pateikia 2 naujų rūšių aprašymus. Tai *F. riparia* – skardinis eraičinas ir *F. neglecta* – užmirštasis eraičinas. Vien pagal aprašymus, neturint herbariumo, sunku patikrinti, ar tikrai šie taksonai verti rūšies rango, ar tėra vietinės reikšmės įvairavimas.

Bromus gentis (71) dirse vadinama seniai, tas vardas plačiai žinomas, taip ji vadinama ir „Taisliuje“. Aprašęs net 9 rūšis, Pabrėža bent jau 3 iš jų nurodo augant tik Podolėje. Dabartiniu metu visos rūšys žinomos ir Lietuvoje.

Nendrė „Taisliuje“ lotyniškai vadinama *Arundo Phragmites* (72). Dabar lotyniškasis nendrės vardas – *Phragmites australis* Trin.

Pajūrio smėlynuose augančios dvi *Psamma* genties (73) rūšys dabar priklauso dviem atskiroms gentims. Tai *Ammophila arenaria* – pajūrinė smiltlendrė ir *Ammocalamagrostis baltica* – baltijinė smiltlendrūnė. Lietuviškuose varduose bandyta išsaugoti J. Pabrėžos siūlytą lendrūnės vardą.

Trečiosios gaujos sąrašo pabaigoje yra dvi magnolijainių (arba dviskilčių) klasės gentys. Tai *Holosteum* (74) ir *Montia* (75). *Holosteum umbellatum* minima tik kaip auganti Volynėje ir Podolėje. Vėliau šios rūšies augalų buvo aptikta pietinėje Lietuvos dalyje, bet tai atsitiktiniai radiniai, nes rūšis būdinga šiltesnio klimato kraštams. Žliugmutės vardas buvo panaudotas pavadinti samanų genčiai. *Montia fontana* – Lietuvoje labai retas augalas. J. Pabrėža nurodo dar ir 2 atmainas, turbūt sekdamas literatūros nurodymus, nes konkrečių vietovių jis nemini.

IV gaujoje – ketórwiiiry (keturvyrė, *Tetrandria*) išskirtos 3 rėdos (pagal liemenėlių skaičių). Aprašytos 23 gentys, beveik visos iš magnolijainių (dviskilčių) klasės ir dvi (*Majanthemum* ir *Potamogeton*) iš lelijainių (vienskilčių). Savaiminėje Lietuvos floroje iš minėtųjų yra 17 genčių rūšys, o kitų genčių tik auginamos arba augančios tik kituose kraštuose. Keleto genčių vardai užrašyti iš žmonių – plūdė, sotvaras, sedula, retina, bajorė, avelė, raskila, amalas, marnaka. Iš J. Pabrėžos siūlytų vardų lietuviškame vardyne liko žvaigždūnė, kimbara, raudė, šerardija, šimtūnė, žarotūnė. Tačiau šie vardai ne visada reiškia tas pačias gentis, kurias buvo pavadinęs J. Pabrėža.

Dipsacus genčiai (76) Pabrėža davė drėskėjo vardą (dabar karšulis), gal bandydamas išversti lenkišką „drapacz“. *D. fullonum* vaisynai – dygliuotos galvutės – buvo audėjų naudojami vilnoniams audiniams pašiaušti. „Taisliuje“ aprašė 4 rūšis (sekdamas J. Jundzilą) iš Podolės ir Volynės, bet neužsimena, ar matė kur augant Žemaitijoje.

Scabiosa arvensis (77) dabar yra *Knautia arvensis* (dirvinė buožainė). *Scabiosa* gentis tebėra, tik pasikeitė kai kurios rūšys. Bajorės vardas atiteko *Centaurea* genčiai.

Succisa pratensis (78), J. Pabrėžos pavadinta žemaitišku retinos vardu, dabar yra pievinė miegalė. „Taisliuje“ aprašytos 5 rūšys, bet vietinė tėra viena, o dar viena (*S. tatarica*) kartais auginama.

Asterocephalus genties (79) rūšys, aprašytos „Taisliuje“, dabar sukeltos į jau minėtą *Scabiosa* gentį, kuriai ir atiteko Pabrėžos duotasis žvaigždūnės vardas. Iš 7 aprašytųjų rūšių dabar Lietuvoje auga 2 – *S. columbaria* ir *S. ochroleuca*. J. Pabrėža nurodo 3 rūšis, auginamas kai kur daržuose (*S. stellata*, *S. atropurpurea*, *S. caucasica*).

„Taisliuje“ aprašyta 16 *Galium* (80) genties rūšių, iš jų vietinėmis pripažinta net 14. Tiesa, dėl 4 rūšių (*G. gracile*, *G. sylvestre*, *G. aristatum*, *G. rotundifolium*) J. Pabrėža nėra

tvirtai įsitikinęs, bet mano, kad tokios galėtų būti. *G. sylvestre* (dabar tai yra *G. pumilum*) Lietuvoje auga, nors ir labai reta. Kitų 3 rūšių Lietuvos savaiminėje floroje nėra. J. Pabrėžos pateikiamas kimbaros vardas dabar atiteko *Cruciata* genčiai, į kurią buvo išskirtos 2 rūšys – *G. cruciata* ir *G. vernum*.

Asperula genties (81) (artimos *Galium*) rūšių tapatumo nustatymas painus ir iki šiol tebenarpliojamas. J. Pabrėža aprašė 9 rūšis. Iš jų Lietuvos floroje labai retos yra *A. cynanchica* ir *A. tinctoria*, o *A. odorata*, *A. humifusa* ir *A. Aparine* perkeltos į *Galium* gentį.

Sherardia arvensis (83) J. Pabrėža pateikia iš Vėžaičių. Gaila, kad savo laiku niekas iš Lietuvos botanikų neatkreipė dėmesio į šį nurodymą ir buvo manoma, kad pirmieji radiniai datuojami XX amžiaus viduriu. Dėl genties lietuviško vardo būta svarstymų, kai kuriuose veikaluose tai buvo artvenis, pastaruoju metu, sekant J. Pabrėžą – šerardija.

Sanguisorba gentis (84) avelės vardu buvo pavadinta dėl žiedyno pavidalo (kompaktiškos žiedų galvutės panašios į stačią žirginį – *amentum*, – kurį J. Pabrėža vadino avele). *S. officinalis* – būdingas Žemaitijos pievų augalas.

Plantago genčiai (85) J. Pabrėža parinko markopetės vardą, kurio nėra tarp *Lietuviškame botanikos žodyne* (toliau – LBŽ) pateiktų liaudiškų pavadinimų. Aprašytos 7 rūšys, iš jų 4 vi-soje Lietuvoje plačiai paplitusios (*P. major*, *P. media*, *P. lanceolata*, *P. arenaria*). Nurodoma ir po kelias tų rūšių atmainas (*P. media* atmainos išskirtos paties J. Pabrėžos). *P. Coronopus* esą auginamas kai kur daržuose.

Centunculus gentis (86) išlaikė Pabrėžos duotąjį šimtūnės vardą, nors, kaip aiškinama LBŽ, lotyniškasis pavadinimas susijęs ne su *centum* – šimtas, o su *cento* – skarmalas. Tai vienas smulkiusių žiedinių augalų, todėl sunkiai įžiūrimas ir vis dar nelengva spręsti apie jo paplitimą Lietuvoje.

Cornus gentis (88) „Taisliuje“ išlaikė savo liaudišką sedulos vardą. Aprašytos 3 rūšys, nors Žemaitijoje, kaip ir visoje Lietuvoje, auga viena *C. sanguinea*. Pabrėža nurodo, kad *C. alba* auginama dvarų sodybose, o *C. mascula* (tiksliau, *C. mas*) tėra Podolėje.

Majanthemum (89) – vienskilčių klasės gentis, dirbtinėje Linėjaus sistemoje atsidūrusi greta dviskilčių. Salkūnės salduškėlės (*M. bifolium*) vardas lieka archyvuose, nors Pabrėžos ir pacituotas liaudiškas salduškėlės vardas. Norminis *M. bifolium* pavadinimas – dvilapė medutė.

Alchemilla (90) – nuo seno daugeliui gerai pažįstama gentis, gerai žinomas ir vaizdingas raskilos ar rasakilos vardas. „Taisliuje“ rašoma raskila, norminiu laikomas rasakilos pavadinimas. *A. Aphanes* dabar išskirta į atskirą *Aphanes* gentį.

Viscum album (91) – baltasis amalas, tokiu vardu šis augalas žinomas dabar, taip jis vadinamas „Taisliuje“. Pabrėža neužsimena, ar yra matęs šį augalą Žemaitijoje (šiuo metu ten nežinomas), bet tvirtina, kad vardas žemaičiams žinomas.

Cuscuta gentis (93) pavadinta marnaka, taip kaip šiuos augalus vadino žemaičiai. „Taisliuje“ aprašytos 3 šios parazitinės (J. Pabrėža rašo – „swetryjeekly“) genties rūšys. Lietuvos floroje dabar žinomos 6.

Morus genties (94) augalai mūsų krašte savaimine neauga. Pabrėža netgi neužsimena, ar matęs juos kur prie dvarų. Įtraukė į „Taislių“ kaip naudingą augalą.

Myrica gale (95) aprašymas „Taisliuje“ šiandien ypatingai įdomus dėl nurodytų tikslų radimo vietų Palangos apylinkėse. Pabrėžos duomenimis rėmėsi J. Jundzilas. Aptariamas ir šio augalo panaudojimas. Pabrėžos užrašytas sotvaro vardas buvo įteisintas ir visų vartojamas. Kai kuriuose žodynuose minimas sorvaras susijęs su korektūros klaida 1900 metais atspausdintame „Taisliaus“ fragmente.

Radiola gentis (97) išlaikė Pabrėžos duotąjį žarotūnės vardą.

Potamogeton genties (98) plūdės vardą Pabrėža užrašė iš žmonių. „Taisliuje“ nurodytos 13 rūšių. Žemaitijoje nurodomos ne visos, kai kurios auga tik Lietuvoje, už Žemaitijos ribų. Kai kurių rūšių aprašymuose cituojamas Wolfgangas, matyt, padėjęs būdinti ir pažinti šios

painios genties taksonus. Daugelio rūšių charakteristiką papildė atmainų sąrašėliai, tuo pabrėžiamas didelis rūšių įvairavimas.

V gauja – pėkwiiry (penkvyrė, *Pentandria*) skirstoma į 6 rėdas. Joje surašytos 127 gentys, visos iš dabartinės dviskilčių klasės. Į vieną gaują pateko natūralios bervidinių, ežeininių, skėtinių, raktažolinių ir kt. šeimos. Iš J. Pabrėžos pasiūlytų vardų 28 genčių pavadinimai (agurklė, aldrūnė, austėja, balanda, celiozija, dygūnė, dyvinutė, drignė, druskė, dumplūnė, gvaizdė, kalendra, kalnasargis, krapas, linas, lobelija, mandrauninkė, ožerškis, palemonas, pastarnokas, plautė, saulašarė, sprigė, šunlielė, taukė, vilkžvelgė, vinkšna, zunda) palikti be pakeitimų, 8 genčių (barštis, garšva, klemalis, linlapis, morka, salivas, tabakas, vyrskydė) – šiek tiek pataisyti. Dar 4 pavadinimai (auksveitis, gurgždis, medlieva, pelėvirkštis) buvo pritaikyti kitoms gentims.

Mirabilis genties (99) aprašytos 2 rūšys, auginamos dvarų darželiuose. Išliko Pabrėžos pasiūlytas dyvinutės vardas.

Cerinth genties (100) abi aprašytos rūšys nurodomos iš Podolės. Genties vardas – vaškuotė – išverstas iš lotynų kalbos. Dabartiniu metu gentis ir lietuviškai vadinama cerinte.

Panašiai pasielgta ir su *Heliotropium* genties (101) pavadinimu (Pabrėžos siūlyta saulselka pakeista heliotropu). „Taisliuje“ aprašytos 2 rūšys, *H. peruvianum* buvo auginama šiltnamiuose, o *H. europaeum* žinoma tik Podolėje.

Lithospermum genties (102) vardą Pabrėža išvertė tikrai žemaitiškai – kūlgrūdūnė, vėliau norminiu buvo paimtas L. Ivinskio siūlytas kietagrūdis. „Taisliuje“ aprašytos 4 rūšys, 2 savaimė augančios Žemaitijoje ir dar 2 iš Podolės. Dabartiniu metu tos 2 savaiminės rūšys priklauso 2 atskiroms gentims: *Lithospermum officinale* – vaistinis kietagrūdis ir *Buglossoides arvensis* – dirvinis akmengrūdis. Akmengrūdžio vardo sudarymui pasinaudota Pabrėžos pavyzdžiu.

Pulmonaria (103) pavadinta plaute, šis vardas prigijo ir išliko. Aprašytos 4 rūšys, Žemaitijoje savaiminės – 2. *P. angustifolia*, jei ir buvo Pabrėžos pastebėta, turėjo būti labai reta, nes Lietuvoje ji žinoma daugiau iš pietinių rajonų. *P. officinalis* nurodomos 2 atmainos, kurios dabar vertinamos kaip atskiros rūšys, Lietuvos floroje tėra *P. obscura*, antroji atmaina.

Echium gentis (105) dabar vadinama ežiniu, Pabrėžos sukurtas kramės vardas liko nepanaudotas. Iš 3 „Taisliuje“ aprašytų rūšių Lietuvoje auga *E. vulgare*.

Lycopsis pulla (106) lotyniškai dabar vadinasi *Nonea pulla*. Pabrėžos duotasis vilkžvelgės vardas išliko.

Myosotis genties (107) vardą Pabrėža bandė versti iš lotynų ir vokiečių kalbų, tačiau daugeliu liaudiškų vardų vadinamiems augalams žiurkausės pavadinimas neprigijo. „Taisliuje“ aprašytos 11 rūšių, iš jų 7 augančios Žemaitijoje. Dabartiniu metu genties sistematika kritiškai peržiūrėta ir Lietuvoje nustatytos vėlgi 7 rūšys, tik ne tos pačios kaip „Taisliuje“: *M. palustris*, *M. strigulosa*, *M. repens*, *M. laxiflora* priklauso tai pačiai *M. scorpioides* rūšiai (labai įvairuoja plaukuotumo pobūdis). *M. intermedia* neatskiriama nuo *M. arvensis*. *M. collina* vadinama *M. ramosissima*, o *M. caespitosa* – *M. laxa*. Tarp Pabrėžos pasiūlytų žemaitiškųjų rūšių epitetų dėmesį patraukia „jėkelingoji“. Pabrėža aiškina, kad jėkelingas (lot. *strigosus*) – kada šeriai plokšti, žvyniškais pamatais (jėkelė – tai šepetys linų pirminiam apdorojimui su lentelėje sukaltais metaliniais dantimis).

Borago (108) – agurklė, tai Pabrėžos sukurtas vardas, sėkmingai vartojamas iki šiol. *B. officinalis* XIX a. buvo auginamas dvarų ir klebonijų daržuose.

Anchusa genčiai (110) Pabrėža buvo sukūręs labai keblų gyvatbruikštos pavadinimą, pakeistą į godą ar godulį. Lietuvoje auga 2 savaiminės rūšys, *A. officinalis* ir *A. arvensis* (kai kada atskiriama į *Lycopsis* gentį).

Symphytum genčiai (112) Pabrėža paliko liaudžiai pažįstamą taukės vardą, išlikusį iki šiol. *S. officinale* pakankamai plačiai paplitęs vaistinis augalas.

Asperugo procumbens (113) – vienintelė genties rūšis, auganti Žemaitijoje. Pabrėžos duotasis ašrūnos vardas galėjo būti susijęs su šiurkščiais stiebo ir lapų plaukeliais (vok. Scharfkraut, latv. skarbenes, rus. ostrica). Šiai genčiai įteisintas L. Ivinskio pasiūlytas prosnies vardas.

Cynoglossum genčiai (114) išliko Pabrėžos sukurtasis šunlielės vardas.

Echinosperrum genties (115) rūšys, bent jau augančios Lietuvoje (*E. Lappula*, *E. squarrosus*), dabar priklauso vienai *Lappula squarrosa* rūšiai ir vadinasi ežinis žiaudrinys.

Iki šiol nagrinėtos gentys buvo iš agurklinių (*Boraginaceae*) šeimos. Toliau eina bent kelios raktažolinių (*Primulaceae*) šeimos gentys. „Taisliaus“ *Anagallis phoenicea* (116) lotyniškai turi būti vadinama *A. arvensis* (dirvinis progailis).

Lysimachia genties (117) „Taisliuje“ aprašytos 4 rūšys, Žemaitijoje rastos 3. Tiek jų tebėra ir dabar. Pabrėžos siūlytas bandskiros vardas neprisigijo.

Primula genties (118) aprašytos 5 rūšys: 3 savaiminės ir 2 auginamos. Savaiminėje floroje ir dabar tebėra paplitusios *P. officinalis* (tiksliau, *P. veris*) ir *P. farinosa*. *P. elatior* buvimas Lietuvoje iki šiol nepatvirtintas, rūšies arealo šiaurinė riba nesiekia Lietuvos teritorijos.

Androsace genčiai (119) vyrskydės vardas teko šiek tiek patalais Pabrėžos sukurtą vyrskaidą. „Taisliuje“ minimos 3 rūšys iš Volynės ir Podolės. *A. septentrionale* vėliau buvo rasta ir Lietuvoje.

Dar viena raktažolinių šeimos gentis *Hottonia* (121) dabar vadinama griovene, kaip pasiūlė L. Ivinskis. Pabrėžos siūlytas undplunksnos vardas kažkodėl nepaminėtas tarp LBŽ pateiktųjų sinonimų (nors 514 p. nuoroda yra).

Erythraea gentis (120) (gencijoninių šeima) dabar vadinama *Centaurium*, pakeistas ir Pabrėžos siūlytas tymos vardas. „Taisliuje“ aprašytos 6 rūšys, Lietuvos floroje yra 3: *C. erythraea*, *C. littorale*, *C. pulchellum*. Iš Pabrėžos pateiktųjų rūšių *E. Centaurium* yra *C. erythraea*; *E. compressa*, *E. littoralis* ir *E. linarifolia* – *C. littorale*, o *E. ramosissima* – *C. pulchellum*. Pabrėžos siūloma nauja rūšis *E. pumila* vis dėlto nepakankamai atskirta nuo *C. littorale* ir galėtų būti vertinama tik kaip variantas.

Menyanthes gentis (122) dabar vadinama puplaiškiu. J. Pabrėža šį vardą pateikė kaip rūšies epitetą. Taip šį augalą vadino ir Žemaitijos gyventojai. Pilvytės vardas susijęs su mitologija.

Villarsia gentis (123) dabar yra *Nymphoides*. Pabrėža buvo pasiūlęs kiek pakeistą mitologinį šveisbrato vardą (Dagys, 1972, 24), bet prisigijo L. Ivinskio plaumuonės pavadinimas.

Įdomu pažymėti, kad Pabrėža jau skyrė dvi gentis – *Calystegia* (124) ir *Convolvulus* (125), nors tuomet dauguma autorių *Calystegia* nelaikė atskira gentimi. Iš Pabrėžos pasiūlytų vardų liko gyvuoti pelėvirkštis, tik jis skirtas visai kitos šeimos genčiai (*Fallopia*), stiebo morfologija šiek tiek primenančiai vijokli. Dekoratyviosios *Convolvulus* genties rūšys (*C. purpurea*, *C. tricolor*) dabar priklauso *Ipomoea* genčiai.

Hyoscyamus gentį (126) Pabrėža pavadino drigne, iš žmonių nugirstu vardu. Pažymėtina, kad ir latviai šį augalą vadina panašiai – drigene. LBŽ Pabrėžos veikalai neminimi tarp drignės pavadinimą nurodančių šaltinių.

Scopolia (127) „Taisliuje“ vadinama trakrope, tas vardas susijęs su augalo poveikiu žmogaus organizmui. LBŽ vardyne ši gentis visai neminima. Norminiu lietuvišku pavadinimu pripažintas skopolijos vardas.

Nicotiana genties (128) vardas skamba panašiai daugelio Europos kraštų kalbomis. Pabrėža rašė „taboks“, dabar rašome „tabakas“. „Taisliuje“ aprašytos 5 rūšys, iš jų šiuo metu Lietuvoje gali būti auginamos 4; *N. Tabacum* ir *N. rustica* – daržuose (taip nurodyta ir „Taisliuje“), o gėlynuose – *N. alata* ir *N. longiflora* (Pabrėžos nepaminėtos).

Verbascum genties (129) vardo Pabrėžai nereikėjo specialiai kurti, nes devynmacėmis žemaičiai vadino ir *V. thapsus*, ir *V. nigrum*. Savo prasme tas pavadinimas atitinka latvių „deviņvīruspēks“. LBŽ surinkta ir daugiau panašios reikšmės vardų. Tokio pavadinimo atsiradimui

turėjo įtakos augalo žiedų gydomosios savybės. Dabar *Verbascum* gentis vadinama tūbe (daugumos rūšių augalai daugiau ar mažiau plaukuoti). „Taisliuje“ aprašyta net 10 rūšių, iš jų Žemaitijoje surastos savaiminės *V. nigrum* ir *V. thapsus* ir daržuose auginama *V. phlomoides*. Dabartiniu metu Lietuvoje žinomos 6 rūšys (*Flora of the Baltic countries*, 2, 1996).

Polemonium gentis (130) nuo Pabrėžos laikų tebevadinama palemonu. „Taisliuje“ pateikiama vertinga informacija apie *P. coeruleum* augimo ir radimo vietas.

Phlox genties (131) vardą Pabrėža išvertė iš graikų kalbos (liepsnė), bet norminiu šios genties vardu liko flioksas. Lietuvoje savaime neauga. „Taisliuje“ aprašytos 3 rūšys, augintos dvarų gėlynuose (*P. paniculata*, *P. acuminata*, *P. suaveolens*). Dabar Lietuvos gėlynuose dažniau auginamos 4 rūšys – *P. paniculata*, *P. divaricata*, *P. drumondii*, *P. subulata*.

Azalea gentis (133) taikliai Pabrėžos pavadinta uolūne, nes tai tikrai akmenuotų kalnų augalai. Gėlininkai dažniausiai vartoja lotyniškąjį vardą azalija, o pastaruoju metu azalijos buvo prijungtos prie *Rhododendron* genties.

Vinca (134) „Taisliuje“ pavadinta laurūne, turbūt dėl lapų panašumo į lauramedžio lapus. Dabar ši gentis vadinama žieme (LBŽ ir ši vardą priskiria Pabrėžai). „Taisliuje“ nurodoma, kad *V. minor* auga dvarų gėlynuose; vėliau ši rūšis išplito ne tik gėlynuose, bet ir kapinėse, kai kur pradėjo plisti savaime.

Pomidoro (*Lycopersicon* [135]) pavadinimą Pabrėža pabandė išversti iš lotyniško, taip atsirado vilkobūlė. Pridėta pastaba, kad lenkiškai kalbantys dvarų virėjai šio augalo vaisius vadina pomidorais. Daugelis XIX a. autorių, sekdami Linėjų, *Lycopersicon esculentum* neskyrė nuo *Solanum* genties, vadindami šį augalą *Solanum Lycopersicon*.

Solanum gentyje (136) Pabrėža aprašė 4 rūšis. Savaime Žemaitijoje auga 2 – *S. Dulcamara* (džiugma karklavijė) ir *S. nigrum* (džiugma juodoji). Visur auginama iš Peru kilusi *S. tuberosum* (džiugma ropūtė), kurią gyventojai vadina keliais vardais (ropūtės, bulvės, builės, dūliai).

Capsicum genties (137) (makšnūnas) vardas „Taisliuje“ susijęs su vaisiaus pavidalu. Aprašytos 2 rūšys, *C. annuum* įvairavimas nurodytas pagal literatūrą. Žemaitiškas vardas „turko pipirai“ išverstas iš lenkų arba vokiečių kalbos.

Physalis genčiai (138) dumplūnės vardas išliko. „Taisliuje“ aprašytos 2 rūšys – *P. Alkekengi* (auginta Kretingos vienuolyno darže) ir *P. pubescens* (dvarų ir klebonijų šiltnamiuose).

Atropa Belladonna (139) buvo auginama Kretingos vienuolyno darže. Šiam vaistiniam ir nuodingam augalui Pabrėža sukūrė įspūdingą ir gąsdinantį vardą „galdara smertviešnė“. Dabar vadinama vaistine šunvyšne.

Nicandra physaloides (140) – dekoratyvus darželių augalas, „Taisliuje“ pavadintas biretūna dumplūnveide (dabar dumplūninė nikandra). Apie šio augalo paplitimą duomenų nėra, Pabrėža tik pastebi, kad sykį darže įveista vėliau pati išsisėja.

Lycium gentis (141) išlaikė Pabrėžos duotą ožerškio vardą. Šis iš Afrikos kilęs krūmas pradžioje augintas dvarų sodybose, vėliau pritaikytas apželdinti yrantiems šlaitams.

Lobelia (143) nuo „Taisliaus“ laikų ir išliko lobelija. Pabrėža aprašo vienintelę rūšį *L. Dortmanna* (ežerinė lobelija), bet nenurodo jos Žemaitijoje. Dabar ši rūšis težinoma Rytų Lietuvoje. Apie dekoratyvines rūšis „Taisliuje“ neužsimenama.

Phyteuma genties (144) „Taisliuje“ aprašytos 3 rūšys, bet Žemaičiuose nurodoma tik viena – *P. spicatum* (varpotoji glaudenė), kuriai iš Pabrėžos duotojo vardo teliko rūšies epitetas, verstas iš lotynų kalbos.

Campanula (145) pavadinta kankalūne. Tas vardas pasiliko istorinių sinonimų sąrašė, dabar gentis vadinama katilėliu. „Taisliuje“ aprašyta 17 rūšių. Iš jų 3 dekoratyvinės, augusios vienuolyno ir dvarų daržuose. Iš 13 savaiminių Žemaitijoje surastųjų rūšių abejoti verčia *C. rapunculus* (šios rūšies natūralus arealas Lietuvos geografinės platumos nesiekia). Dar 3 rūšys nereikalingai susmulkintos – *C. Thaliana* turi būti įtraukta į *C. bononiensis*, *C. urticifolia* – į *C. Trachelium*, *C. elliptica* – į *C. glomerata*.

„Taisliuje“ aprašytoji *Caprifolium* gentis (148) dabar traktuojama kaip *Lonicera* pogentė. Abiejų šių genčių vardai, kuriuos pasiūlė Pabrėža, liko nevartojami. Iš „Taisliuje“ surašytų rūšinių epitetų mažiausiai pakeistas *Caprifolium Periclymenum* (t. b. *Lonicera periclymenum*), ožlapinė vijekla pavadinta vijokliniu sausmedžiu. „Taisliuje“ aprašytos šių 2 genčių 4 rūšys. Savaiminė tėra *Lonicera xylosteum*. Dar 2 rūšys – *Caprifolium* (t. b. *Lonicera*) *rotundifolium* ir *C. (Lonicera) Periclymenum* tebuvo auginamos dvarų sodybose.

Rhamnus genties (149) rūšys dabar priklauso 2 gentims – *Rhamnus* ir *Frangula* (šunobelė ir šalteknis). Medlievos vardas (Pabrėžos nurodytas kaip žemaitiškas) atiteko kitos šeimos genčiai *Amelanchier* (panašiai žemaitiškasis skirpsto vardas iš *R. Frangula* atiteko kitos šeimos augalui *Ulmus minor*).

Vitis gentį (150) Pabrėža pavadino razinka, dabar tas pavadinimas pakeistas vynmedžiu (razinka, razina – tai šio augalo teikiamas produktas). Beje, ir tarp žemaitiškų vardų Pabrėža mini vyno medį.

Evonymus gentis (151) pavadinta žemaitišku atkakšnio vardu. Norminis genties vardas – ožekšnis. „Taisliuje“ aprašytos abi ir dabar Lietuvos floroje esančios rūšys.

Viola gentis (152) „Taisliuje“ pavadinta prijalka. Šis vardas atsirado sekant lenkų ar rusų kalbomis ir taikytas net atskiroms rūšims (šunprijalkė – *V. canina*). Našlelės ir siratėlės vardai pateikti kaip *V. tricolor* žemaitiški sinonimai. Aprašydamas *V. odorata*, Pabrėža pridėjo prūsišką žiboklės vardą. Esama ir daugiau nuorodų, kad *Viola* genties rūšims taikomas žibutės ar žibuoklės vardas. Našlaitės pavadinimas visai genčiai teko nuo vienos gėlynuose auginamos rūšies. „Taisliuje“ aprašyta 19 rūšių. Iš jų Pabrėža savaiminėmis Žemaitijoje laikė 10, dar 3 apibūdino, kaip labai panašias į jo radinius. 6 rūšys auga kituose kraštuose arba auginamos gėlynuose. Dabartiniu metu Lietuvos floroje žinomos 17 savaiminių ir 3 gėlynuose auginamos rūšys.

Impatiens gentis (153) išlaikė sprigės vardą (Pabrėža nurodo, kad tai žemaitiškas pavadinimas). Jai priklauso ir *Balsamina* genties rūšys. „Taisliuje“ toji gentis aprašyta atskirai.

Jasione genčiai (155) Pabrėža davė mitologinį austėjos vardą, įsitvirtinusi lietuviškame augalų vardyne.

Ribes genties (156) „Taisliuje“ pateiktas vardas (melvė) liko tarp sinonimų. Serbento vardas „Taisliuje“ minimas prie *R. nigrum*. Pažymėtina, kad šioje gentyje aprašytos 3 agrastų rūšys (dabar tai viena *R. uva-crispa* rūšis), kai kurių autorių atskiriamos į savarankišką *Grossularia* gentį.

Hedera gentį (157) Pabrėža vadino jonošiumi (dabar tai gebenė). Ypatingai svarbus liudijimas, kad šie augalai augo Seredžiaus ir Rietavo miškuose.

Thesium genties (158) vardas iš „Taisliaus“ šiek tiek pataisytas, iš linolapio tapo linlapiu. Aprašytos 2 rūšys, kurios abi (remiantis J. Jundzilo raštais) auga Vilniaus apygardoje.

Asclepias gentį (159) Pabrėža pavadino „klamaalis“. Dabar šis vardas pataisytas į klemaļį. J. Dagys vardą skiria prie mitologinių vardų (1972, 23). *A. syriaca* savaime Lietuvoje neauga, Pabrėža matęs ją didesniųjų dvarų sodybose.

Cynanchum gentis (160), artima *Asclepias*, Pabrėžos buvo pavadinta vaisgantoju. Pasak J. Dagio, tai kiek pakeistas vaišganto, linų ir kanapių pasėlių globėjo vardas. Dabar ši gentis vadinama *Vincetoxicum* (kregždūnė). „Taisliuje“ paminėtas žemaitiškas genties vardas – kregždelės – perša mintį apie augalo vaisiaus panašumą į kregždės uodegą.

Gentiana gentis (161) pavadinta kartėle – pagal *G. lutea* gydomųjų šaknų skonio savybes. „Taisliuje“ minimos 11 rūšių, tarp jų *G. triandra*, naujai aprašyta paties Pabrėžos (tiesa, abejojančio, ar tai skirtis, ar tik atmaina). Dabartiniu metu Lietuvoje auga 2 *Gentiana* genties rūšys (*G. cruciata* ir *G. pneumonanthe*) ir dar 2 *Gentianella* (*G. anarella* ir *G. uliginosa*). Kitos „Taisliuje“ aprašytosios rūšys arba sujungtos su nurodytomis, arba netiksliai apibūdintos.

Swertia gentis (162) „Taisliuje“ pavadinta lėle (lapų pavidalas liežuviškas). Dabar tai patvenis.

Naudodamas savo veikalui Linėjaus sistemą, Pabrėža augalų šeimų neskyrė. Tačiau kai kada genčių grupavimui pasirinktas požymis padėdavo sutelkti natūraliai giminingų genčių grupę. Taip buvo išskirta bragnešių grupė (dabar tai salierinių, arba skėtinių, šeima), apimanti „Taisliaus“ gentis nuo 163 iki 206 eilės numerio.

Eryngium genčiai (163) prigijo Pabrėžos duotasis zundos vardas. „Taisliuje“ aprašytos 2 rūšys, savaime augančios Volynėje ir Podolėje, iš jų viena kartais buvo auginama Žemaitijos dvarų sodybose. *E. maritimum* Pabrėža visai nemini.

Sanicula gentis (164) buvo pavadinta modeine, pagal mitinę būtybę, gyvenančią giriose. Dabar ši gentis vadinama girūne (L. Ivinskio pasiūlymas).

Astrantia (165) pavadinta žvaizdara (dabar astrantija). Pabrėža labai išsamiai aprašė *A. major* augalus, rastus Žagarės apylinkėse.

Bupleurum gentį (166) Pabrėža pavadino jautšonių, išvertęs pavadinimą iš lotyniškojo. Aprašė 3 rūšis, bet nei viena nenurodyta Žemaitijoje. Jau vėliau Lietuvoje buvo rasta adventivinė *B. rotundifolium* (apskritalapis gaivenis).

Pimpinella gentis (167) vadinama ožiažole. Pabrėža rašė „oželis“ ir nurodė, kad oželiais žemaičiai vadina *P. saxifraga*. „Taisliuje“ aprašytos 3 rūšys, iš jų Žemaitijoje paplitusios 2. Abiejose rūšyse išskirta po 3 atmainas.

Seseli gentį (169) Pabrėža pavadino smikmyku. J. Dagys nurodo (1972, 23), kad šis pavadinimas buvo sukurtas kiek perdirbus mitologinio artojų globėjo vardą. Lieka neaišku, ar tai smikmykas, ar smiksmykas (Pabrėžos rankraštyje yra abu variantai). „Taisliuje“ aprašytos 6 rūšys, bet visos jos nurodytos augant Volynėje, Podolėje arba Ukrainoje. *S. annuum* (pievinis auksveitis) vėliau buvo rastas pietinėje Lietuvoje. *S. dubium* dabar perkeltas į *Cnidium* gentį (*C. dubium* – pelkinė guostė).

Sison gentis (170) „Taisliuje“ pavadinta numėja, tai dar vienas vardas iš mitologijos. Šioje gentyje aprašyta *S. Anisum* – numėja anyžė. Dabar ši rūšis dažniausiai įtraukiama į *Pimpinella* gentį (*P. anisum* – anyžinė ožiažolė).

Aegopodium gentį (171) Pabrėža vadino geršva. Dabar norminiu pripažintas garšvos vardas. LBŽ cituoja garšvos vardą iš Pabrėžos rankraščių.

Carum genčiai (172) Pabrėža parinko kvyno vardą, dabar prigijo kmyno pavadinimas (žemaičiai ši augalą vadinę ir kvynais, ir kmynais).

Oenanthe gentis (174) – vyngeža. Matyt, nenorėta nutolti nuo lotyniškojo vardo prasmės (tiesą sakant, vardas yra graikiškas: *oinos* – vynas, *anthos* – žiedas). Dabar ši gentis vadinama išne. „Taisliuje“ aprašytos 3 rūšys. Lietuvoje savaime išplitusi *O. aquatica* (bet ne *O. Phelandrium*, kaip rašė Pabrėža). *O. fistulosa*, atrodo, buvo netiksliai apibūdinta.

Apium gentį (175) pavadinęs bitūne (vertimas iš lotynų), saliero vardą Pabrėža paskyrė *A. graveolens* rūšiai. Atrodo, kad šis prieskoninis augalas buvo auginamas ne tik dvaruose, jį žinojo daugelis ir vadino salieru. Pabrėžai pavyko rasti ir sulaukėjusių egzempliorių, nors šis, iš šiltesnių kraštų kilęs, augalas retai išauga savaime, Lietuvos teritorijoje gali būti tik auginamas.

Petroselinum sativum (176), kaip ir salieras, plačiai auginama prieskoninė daržovė. Pabrėža atskiro vardo nekūrė, pavadino petruška, kaip ją visi vadino.

Foeniculum (178) – daug rečiau tik kai kuriuose dvaruose auginama daržovė, žemaičių vadinta valakiškaisiais krapais. Pagal tai ir Pabrėža parašė „wałaakukraps“. Dabar *F. vulgare* yra paprastas pankolis.

Coriandrum (179) – dar viena daržuose auginamų augalų gentis, išlaikiusi „Taisliuje“ užrašytą kalendros pavadinimą.

Cicuta virosa (181) – savaime auganti rūšis, nuodingas pelkių augalas. „Taisliaus“ tekste pavojingą savybę nusako bauginantis pavadinimas smertkvynis tručyznuotasis.

Aethusa gentis (182) pavadinta zurda, *A. Cynapium* – zurda šunpetruška. Iš šio rūšinio epiteto vėliau buvo sukurtas genčiai šunpetrės pavadinimas, nusakantis šios piktžolės menkavertiškumą.

Pleurospermum gentis (183) „Taisliuje“ pavadinta bileipščiu, dabar žinoma kaip skudrūnas. Pabrėža nurodo *P. austriacum* iš Volynės ir Podolės. Iki šiol ši rūšis Lietuvoje nerasta, nors galėtų augti.

Thysselium palustre (184) dabar įkelta į *Peucedanum* gentį (Pabrėža pateikia rūšies sinonimą – *Peucedanum palustre*), taigi ir kvynaros vardas liko nebereikalingas. „Taisliuje“ aprašytos dvi rūšys, bet *T. Schiwerekii* tėra *T. palustre* atmaina, nesiekia rūšies rango.

Caucalis (185) „Taisliuje“ pavadintas kauku. Galima tik spėti, kad autorius ir vėl pasitelkė mitologiją. *C. daucoides* Pabrėža Žemaitijoje nebuvo radęs, nurodo iš Kremenieco apylinkių (sekdamas J. Jundzilu). Dabar ši rūšis vadinama *C. platycarpus* (plačiavaisis kaukalis) ir buvo rasta Lietuvos teritorijoje kaip užneštinis augalas.

Daucus gentį (186) Pabrėža vadina marku, pastebi laukinių augalų įvairavimą ir išskiria kultūrinę atmainą.

Torilis gentis (187) išlaikė Pabrėžos duotą dygūnės vardą. *T. Anthriscus* rūšis buvo pavadinta dygūne jėkele (apie jėkelės reikšmę buvo rašyta aptariant *Myosotis* gentį 40 psl.).

Athamanta gentis (188) „Taisliuje“ pavadinta auksveičiu. Šis vardas vėliau panaudotas kitai genčiai (*Seseli*). *A. Libanotis* dabar vadinasi *Libanotis montana* (kalninis skarenis).

Myrrhis genčiai (190) duotas perlėveno vardas, kaip ir smikmykas – susijęs su mitologija. Dabar *M. odorata* vadinama kvapiąja garduokle. Vertingos Pabrėžos pastabos, kad augalas buvo auginamas ūkininkų daržuose, nors ir nedažnai. Kitos 5 „Taisliuje“ aprašytos rūšys dabar perkeltos į *Chaerophyllum* (gurgždis) gentį. Visas šias rūšis Pabrėža buvo radęs Žemaitijoje. Abejonių kelia *M. aurea*, kurios niekas kitas Lietuvos teritorijoje nemini.

Pabrėža aprašė ir *Chaerophyllum* (lapdžiugūnas) gentį (191). Abi rūšys (*Ch. sativum* ir *Ch. sylvestre*) dabar perkeltos į *Anthriscus* (builis) gentį. „Taisliuje“ iš *Anthriscus* genties (192) (pavadinta andauba) aprašyta *A. vulgaris* (turėtų būti *A. caucalis*), dabar Lietuvoje neauganti rūšis.

Sium gentyje (193) Pabrėža aprašė 5 rūšis. Dabar šios genties Lietuvoje žinoma tik *S. latifolium* (plačialapė drėgmenė, bet ne datanas platlapis). *S. angustifolium* dabar yra *Berula erecta* (siauralapė drėgnuolė), *S. Falcaria* – *Falcaria vulgaris* (paprastasis lietvaris). Šią rūšį Pabrėža buvo nurodęs iš Gardino apylinkių, Volynės ir Podolės, o vėliau ji buvo keletą kartų rasta Lietuvos teritorijoje kaip adventyvinė.

Conium gentis (195) pavadinta šungardokuliu, dabar ji vadinama mauda. Pagal Pabrėžos aprašymą galima manyti, kad *C. maculatum* XIX a. buvo labiau išplitusi rūšis negu dabar.

Levisticum gentis (196) pavadinta lipštuku (vokiškai – Liebstöckel). *L. officinale* nurodoma auganti prasčiokų daržuose, vadinasi, augalas jau seniai žinomas ir pakankamai išplitęs. Savaiame augant nurodo Podolėje. Dabar ši gentis vadinama gelsve.

Selinum gentis (197) pavadinta kalnsarge. Šis vardas išliko, bet pasikeitė genties rūšys. Pabrėža nurodė *S. Cervoaria* ir *S. Oreoselinum*, bet jos abi buvo perkeltos į *Peucedanum* gentį. *Selinum* gentyje žinoma *S. carvifolia*, atkelta iš „Taisliuje“ aprašytos *Angelica* genties. Keista, kad LBŽ nurodo *Selinum carvifolia* lietuviškąjį vardą kmynlapis kalnasargis ir cituoja Pabrėžą, juk Pabrėža tėra genties vardo autorius.

Peucedanum gentis (198) pavadinta saliavu, šis vardas išliko. „Taisliuje“ aprašytos 2 genties rūšys, augančios už Lietuvos ribų.

Heracleum gentį (199) Pabrėža vadino „barkštis“, dabar pavadinimas pakeistas į barštį. „Taisliuje“ aprašytos 5 rūšys. *H. Sphondylium* Pabrėža Žemaitijoje nenurodo (ši rūšis auga šiltesniuose kraštuose ir jos arealas Lietuvos pietinės ribos nesiekia). Kitos 4 rūšys su visomis atmainomis, tarp jų ir Pabrėžos aprašyta naujoji *H. gracile*, tėra viena *H. sibiricum*, pasižyminti dideliu išvaizdos įvairavimu.

Pastinaca genties (200) vardas pastarnokas, be abejonės, yra liaudiškas ir augalas visų vadinamas taip pat. *P. sativa* buvo plačiai auginamas daržuose, taip pat augo savaiame lankoje ir šatrynuose. Panašiai liaudišku krapo vardu buvo pavadinta *Anethum* gentis (201).

Ferula genties (202) rūšys Lietuvoje neauga. „Taisliuje“ aprašytos 2 rūšys iš Ukrainos, Volynės ir Podolės. Pabrėža rašė „lazdaitė“, dabar vadinama „ferula“.

Archangelica (203) pavadinta sudėtingu įvaidgurgždžio vardu. Lietuviškoje literatūroje *A. officinalis* (arba dažniau *Angelica archangelica*) vadinama vaistine šventagaršve.

Angelica (204) „Taisliuje“ pavadinta gurgždžiu, esą taip *A. sylvestris* vadinę žemaičiai. Gurgždžio vardas atiteko *Chaerophyllum* genčiai. Pabrėža aprašė 4 *Angelica* genties rūšis: Žemaitijoje paplitusią *A. sylvestris*, *A. carvifolis* – perkeltą į *Selinum* gentį, ir 2 rūšis, augančias už Lietuvos ribų (*A. flavescens* ir *A. pratensis*).

Laserpitium gentis (206) pavadinta „didžiulė“ ir aprašytos 3 rūšys (*L. latifolium*, *L. trilobum*, *L. pruthenicum*). Tenka apgailėstauti dėl autoriaus apsirikimo. *L. trilobum* Lietuvoje neauga, o nurodytose vietose randamas *L. latifolium*. *L. trilobum* pavadintas didžiule begale, nurodant kad begaliais augalą vadina žemaičiai. Begalis tapo norminiu genties pavadinimu. Gaila, kad Pabrėžos nuorodos dėl šio vardo nepaminėtos LBŽ.

Baigęs bragnešių grupės aprašymus, Pabrėža toje pačioje rėdoje aprašė dar kelias gentis.

Chenopodium gentis (207) pavadinta balanda. Tuo vardu žmonės vadino labiausiai paplitusią genties rūšį – *Ch. album*. „Taisliuje“ aprašyta 14 genties rūšių, iš jų 11 savaime augančios arba auginamos Žemaičiuose (šiuo metu Lietuvos floroje suregistruota 17 rūšių).

Salsola gentis (208) taikliai pavadinta druske. Šis vardas ir išliko. Iš 4 „Taisliuje“ aprašytų rūšių Žemaičiuose auga tik *S. Kali* (Palangos smėlynuose).

Amaranthus gentis (209) pavadinta kazoku. J. Dagsys aiškino, kad tokio vardo atsiradimą galima sieti su raudonų žiedų panašumu į kariškių kepurių kokardas. Vienos pakankamai įkyrios rūšies epitetas (kazokas mulkis) turėjo atspindėti autoriaus požiūrį į šiuos pareigūnus.

Ulmus genties (211) vardas „Taisliuje“ – vinkšna. Aprašė 4 rūšis. *U. effusa* (*U. laevis*) pavadinta dvigubu vinkšnos guobos vardu, bet *U. glabra* – kalninė guoba liko nepaminėta.

Viburnum gentį (212) Pabrėža vadino irbeniu (taip pat ir latviškai). Vienintelė savaiminė rūšis (*V. opulus*) – irbenis putelis, puteliu augalą vadino žemaičiai. Kita rūšis (*V. Lantana*) nurodoma augant Volynėje ir Podolėje, dabar ji Lietuvoje neretai sodinama želdynuose.

Sambucus gentis (213) „Taisliuje“ vadinama bezdžiu (atitinka lenkišką pavadinimą „bez“). Žemaitijoje nurodomos 2 rūšys, abi auginamos ir sulaukėjančios.

Rhus (214) (rudzka), *Tamarix* (215) (tamariksas) ir *Staphylea* (216) (kandula) genčių aprašyta po vieną rūšį. Visos jos savaime auga už Lietuvos ribų, tik dabar auginamos kaip dekoratyviniai augalai. Pabrėžos siūlyti vardai neprigijo. „Taisliuje“ aprašytoji *Rhus Cotinus* rūšis dabar perkelta į kitą gentį ir vadinasi *Cotinus coggygria* – europinis pūkenis.

Beta gentį (217) Pabrėža pavadino sviklu. Visur daržuose auginamai *B. vulgaris* rūšiai pridėjo epiteta batvinis, kartu nurodydamas, kad Žemaitijoje ši augalą vadina ir burokais, ir batviniais, ir sviklais. Norminis genties pavadinimas – runkelis.

Parnassia gentis (218) ir dabar vadinama mandrauninke, kaip pasiūlė Pabrėža („Taisliuje“ buvo parašyta mandraunykė).

Pabrėžos pasiūlytą vardą išlaikė ir *Drosera* (219) gentis (saulašara). „Taisliuje“ aprašytos 3 rūšys, tačiau *D. longifolia* yra ta pati *D. anglica*.

Aldrovanda genties (220) vardas tebėra toks pat, kaip siūlė Pabrėža – aldrūnė. Dėl *A. vesiculosa* paplitimo jokių pastabų „Taisliuje“ nėra.

Statice genties (221) pavadinimui – laukpatymas – Pabrėža vėl pasitelkė mitologiją. Aprašytos 4 rūšys, visos iš Podolės. Genties sudėtis iki šiol vis dar keičiasi, rūšys perkeliamos į kitas gentis.

Armeria gentį (222), labai artimą *Statice*, Pabrėža pripažino ir davė jai gvaizdės vardą, išlikusį iki šiol.

Linum gentis (223) taip ir vadinama linu, šio vardo Pabrėžai nereikėjo specialiai kurti. *L. usitatissimum* seniai auginamas daugelyje kraštų, seniai su visu vardu atkeliavo į Žemai-

tiją. Pateikdamas savaiminės floros rūšį *L. catharticum*, Pabrėža išskyrė ir aprašė 4 naujas atmainas. Dar 5 genties rūšys aprašytos iš kitų kraštų.

Myosurus genties (224) vardas buvo verstas iš lotyniško pavadinimo – peluodegė. Dabar ši gentis vadinama strugena.

LITERATŪRA

Dagys, J[onas], 1937: „Kaip kun. A. Pabrėža augalų vardyną kūrė. Bruožai jo darbo ir asmens charakteristikai“, *Gamta* 2 (4), 231–235.

Dagys, J[onas] (red.), 1938: *Lietuviškas botanikos žodynas*, I dalis, Kaunas.

Dagys J[onas], 1972: „J. Pabrėžos gyvenimas ir darbai“, *J. Pabrėža (1771–1849)*, Vilnius: Mintis.

Elisonas, Jurgis, 1922/23: „Iš Pabrėžos nespausdintų botanikos raštų. Uwagi tyczącące się ułożenia doskonałej Flory Żmudzkiej“, *Kosmos* (Kaunas). 1: 47–51; 2: 183–185; 3: 283–292.

Gidžiūnas, Viktoras, 1994: *Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849)*. Roma–Vilnius.

Gilibert, Jean Emmanuel, 1781: *Flora Litvanica inchoata, seu enumeratio plantarum quas circa Grodnam collegit et determinavit Joannes Emmanuel Gilibert*, Coll.1–3, Grodnae: Typis S. R. M.

Gilibert, Jean Emmanuel, 1782: *Flora Litvanica inchoata, seu enumeratio plantarum quas circa Grodnam collegit et determinavit Joannes Emmanuel Gilibert*, Coll. 4–5, Vilnae: Typis S. R. M. penes Academiam.

Gudžinskas, Zigmantas, 1999: *Lietuvos induočiai augalai*, Vilnius: Botanikos instituto leidykla.

Jundziłł, Stanisław Bonifacy, 1791: *Opisanie roslin w prowincyi W. X. L. naturalnie rosnących według układu Linneusza*, przez X. B. S. Jundziłła S. P., w Wilnie: w Drukarni J. K. Mci y Rzeplitey u XX. Piarow.

Jundziłł, Stanisław Bonifacy, 1811: *Opisanie roslin litewskich według układu Linneusza* przez X. B. S. Jundziłła, w Wilnie: u Józefa Zawadskiego Typografa Akademickiego.

Jundziłł, Stanisław Bonifacy, 1818: *Pozcztki botaniki* przez X. Stanisława Jundziłła, Wydanie drugie, w Wilnie: nakładem i drukiem Józefa Zawadskiego typografa akademickiego.

Jundziłł, Józef, 1830: *Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, jako i oswoionych*, podług wydania szesnastiego układu roślin Linneusza; przez Józefa Jundziłła, Wilno: Józef Zawadski własnym nakładem.

Kuusk V., Tabaka L., Jankevičienė R. (eds.) 1996: *Flora of the Baltic Countries*. 2, Tartu.

Kuusk V., Tabaka L., Jankevičienė R. (eds.) 2003: *Flora of the Baltic Countries*. 3, Tartu.

Laasimer L., Kuusk V., Tabaka L., Lekavičius A. (eds.) 1993: *Flora of the Baltic Countries*. 1, Tartu.

Matulionis, Povilas, 1906: *Žolynas. Dalys 2. Lietuvos augalų žodynas ir augalų taislas*, Vilnius: M. Kuktos spaustuvė.

Minkevičius, Antanas, 1972: „J. Pabrėžos palikimas Žemaitijos sporiniams augalams pažinti“, *J. Pabrėža (1771–1849)*, 38–46, Vilnius: Mintis.

Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), 1959–1961: *Lietuvos TSR flora*. 1–3 (1 – 1959, 2 – 1963, 3 – 1961), Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), 1971: *Lietuvos TSR flora*. 4, Vilnius: Mintis.

Natkevičaitė-Ivanauskienė M. (red.), 1976: *Lietuvos TSR flora*. 5, Vilnius: Mokslas.

Natkevičaitė-Ivanauskienė M., Jankevičienė R., Lekavičius A. (red.), 1980: *Lietuvos TSR flora*. 6, Vilnius: Mokslas.

[Pabrėža, Jurgis Ambraziejus,] 1900: *Botanika arba Taislius auguminis*. Parašyta kun. Ambraziejaus Pabrėžos. Dirva, 2, 14. Shenandoah.

Snarskis, P[ovilas], 1954: *Vadovas LTSR augalams pažinti*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.